

Doodzonde

Het fraaiste monument van Middelstum

Aan de W.J. Dethmersweg 11 in het Groningse Toornwerd staat een kop-hals-rompboerderij die in 1985 door de boerderijcommissie van de gemeenten Middelstum en Kantens uitgekozen werd als de meest waardevolle boerderij in de gemeente Middelstum. Enige tijd later werd de plaats als rijksmonument aangewezen. De boerderij gaf daar dan ook alle redenen toe.

Toornwerd is een radiare wierde even ten noorden van Middelstum. Het dorp ligt aan het einde van het Toornwerdermaar, een kleine aftakking van het Boterdiep. Het radiare verkavelingspatroon van de tussen 1883 en 1906 gedeeltelijk afgegraven wierde is nog te zien. Oorspronkelijk stond op elke (taart) punt van de wierde een boerderij. Van deze punten resten er nog drie. Op de meest

Foto uit de 60er jaren met rechts de inmiddels afgebroken boerderij

karakteristieke en niet afgegraven punt staat het bewuste boerderij. Hoewel de bewoning van deze boerenplaats terug gaat tot in de middeleeuwen, geeft een gevelsteen in de boerderij 1761 als bouwjaar weer.

Eigenlijk vormt de boerenplaats nog het enige waardevolle restant van de oorspronkelijke nederzittingsstructuur op de wierde. Door de afgraving is hier veel verloren gegaan. Latere aanpassingen deden ook de oude rondweg en de ossengang grotendeels verdwijnen. De oude boerderijen werden vervangen en de oorspronkelijke beplanting verloor haar functie. Het is dan ook begrijpelijk dat de boerderijcommissie dit erf en haar direkte

omgeving zo waardeerde. De boerderij is in 1761 naar alle waarschijnlijkheid gebouwd van afbraakmateriaal van het middeleeuwse kerkje van Toornwerd. Deze kerk werd in 1756 door brand ernstig beschadigd. De kloostermoppen van het stenen voorhuis alsmede de fundering van natuursteen (omgedraaide grafstenen) komen wellicht van de kerk. In 1818 werd de uiteindelijke ruïne van het godshuis helemaal geruimd. Nadat meerdere bewoners het akker- en weidebedrijf hadden bewerkt kocht Jan Oost Elema in 1872 de boerderij. Elema en zijn zoon Jakob, de rijkslandbouwvoorlichter voor Drente, zijn de bekendste bewoners van de boerderij geweest. Jan Oost vervulde vele functies als bestuurder en amateur-wetenschapper. Grote waardering kreeg hij in historisch/archeologische kringen door, samen met Jakob, in 1907 de *Beschrijving van de wierde van Toornwerd, bijdrage tot de kennis der wierden* te publiceren. In dit stuk gaven de beide Elema's een nauwkeurige beschrijving van de afgraving, waarbij zij als eersten de wierde in haar samenhang beschreven en niet zoals anderen alleen letten op de vondsten. De wetenschappelijke instelling van Jan Oost maakte ook dat hij zijn eigen bedrijf nauwkeurig, op schaal, in kaart bracht. Zo weten we bijvoorbeeld precies waar de boomgaard lag en welke vruchtbomenrassen daarin vertegenwoordigd waren: de appelsorten Grijsje Joop, Kandij Zoete, Dubbele G. Pipeling, Zoete Campagner of de pruimebomen Groene Mirabelle of de Jefferson. De foto van het voorhuis ca. 1890 is vanuit de boomgaard genomen.

Wat is het dan toch doodzonde dat de meest waardevolle boerderij van de gemeente Middelstum als lichtend voorbeeld kan dienen voor de machteloosheid van gemeentebesturen inzake het behoud van belangrijke cultuur-historische objecten. Terwijl het gemeentebestuur de boerderij graag wilde restaureren lieten de eigenaren, de gebroeders De Rooy, het bewust vervallen. Het ontbrak B & W aan een adequaat instrumentarium om dit beeldbepalende historische bedrijfsruimte te bewaren. In het *Nieuwsblad van het Noorden* van 18 december 1982 uitte het college haar gram: 'Voor zover wij kunnen nagaan, zijn onderhoudswerkzaamheden om het pand tegen verval te behoeden, achterwege

De rubriek Doodzonde wil kritisch kijken naar kleinschalige ingrepen in een landschap. Het dempen van sloten, het plaatsnemen van loodsen of bedrijfsgebouwen precies op zo'n mooie plaats, waardoor het aanzicht van een landschap zo indringend wordt gewijzigd. Wat zijn de voors en tegens van deze ingreep, wie heeft wat waarom besloten en waarom is dat eigenlijk doodzonde. Uiteraard biedt de redactie ook lezers de ruimte om zo'n klein voorval met verstrekkende gevolgen aan te kaarten.

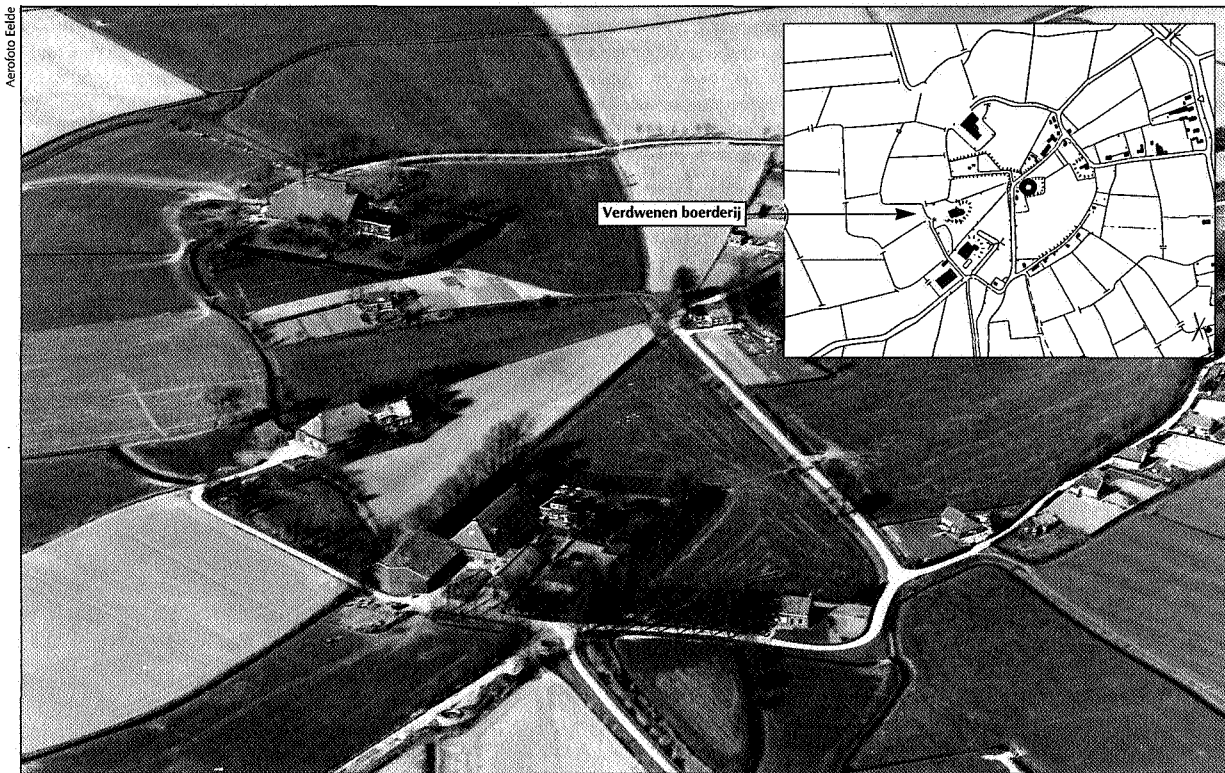
gebleven. Grote gaten in het dak van de schuur, ontstaan na een storm, zijn niet gedicht. Met geringe kosten hadden conserverende maatregelen kunnen worden getroffen. Het verval van het pand is onzes inziens dan ook te wij-

ten aan de nalatigheid van de eigenaar om tijdig onderhoudswerkzaamheden aan het pand te verrichten'. De gebroeders De Rooy hadden geen interesse in het beheer van dit Gronings erfgoed, misschien omdat zij uit Brabant afkomstig waren. Een enkele keer brak er brand uit en soms raakte men de boerderij per ongeluk met een bulldozer. Uiteindelijk anno 1992 ligt de boerderij volkomen tegen de vlakte. Een jaar geleden heeft de huidige eigenaar een aanvraag ingediend om de ruïne te mogen verwijderen. Het gemeentebestuur heeft deze aanvraag, 'gezien de situatie', ondersteund. De Rijksdienst voor de Monumentenzorg heeft 'gezien de situatie' daarop vergunning voor verwijdering afgegeven. De boerderij zal dan ook binnenkort van de monumentenlijst worden afgevoerd; het ontbreekt

het gemeentebestuur hier klaarblijkelijk aan creativiteit en visie.

Plannen om tot herbouw of nieuwbouw in oude staat te komen zijn in het verleden gestrand en zullen niet weer opgepakt worden. De familie De Rooy verbleef 20 jaar in Toornwerd om in weerwil van de inwoners en het gemeentebestuur de wierde in cultuur-historisch opzicht van een hoogtepunt te beroven. Laten we hopen dat bij de ruiming van de ruïne in elk geval de ondergrond, het onvergraven deel van de wierde, bewaard zal blijven. NB

Redactie Noorderbreedte (WF)

Luchtfoto Toornwerd uit 1968 met links onder de boerderij